

Szűcs Róbert Sándor

A vasárnapi zárva tartás a fogyasztók szemszögéből

Róbert Sándor, Szűcs

The Sunday Closing in Retail Trade from the Aspect of Consumers

Összefoglalás

A 2014. évi CII. törvény a kiskereskedelmi szektorban történő vasárnapi munkavégzés tilalmáról 2015. március 15-től nem engedélyezi néhány kivételtől eltekintve a 200 négyzetmétertől nagyobb üzletek nyitva tartását. A törvény szemben áll napjaink fogyasztói trendjével. Kutatásom szerint a magyar fogyasztók nem támogatják a korlátozást. A megkérdezettek 91,5%-a egyetértene a törvény visszavonásával.

Kulcsszavak: vasárnapi zárva tartás, fogyasztó, fogyasztói szokás, korlátozás, kiskereskedelem

Summary

Act CII of 2014 on the prohibition of work in the retail sector in Hungary on Sundays requires that from March 15 all shops that are larger than 200 square meters (with some limited exceptions) will no longer be allowed to open on Sundays. The act stands up to consumer trends. According to my research Hungarian consumers do not support the restriction. 91.5% of respondents agree with the withdrawal of the new law.

Keywords: Sunday closing, consumer, consumer habit, restriction, retail trade

BEVEZETÉS

Vasárnap; a szó 20-30 évvel ezelőtt a legtöbb ember számára tulajdonképpen szinonimája volt a pihenésnek és kikapcsolódásnak. A világ azonban megváltozott, a fogyasztói és vásárlási szokások megváltoztak, a kereskedelmi szektor átalakult. Ma már kevesen töltik tényleges pihenéssel ezt a napot. A szülőknek a hosszú munkahét után ilyenkor van a legtöbb ideje a gyerekekkel játszani, a héten meg nem oldott problémákra megoldást találni és bizony elintézni a nagybevásárlást a következő hétre. Valószínűleg mindannyian ismerjük a képet a vasárnaponként boltokat járó családokról. Anya a listát böngészi, újabb és újabb akciókat fedez fel a polcok között, apa engedelmesen tolja a bevásárlókocsit, miközben a gyerekek fel-alá szaladgálva, egymás szavába vágva próbálják

meggyőzni anyut vagy aput arról, hogy a kiszemelt babára vagy kisautóra mindenképpen égető szüksége van a családnak. A fiatalabb generáció számára már ez jelenti a vasárnapot. A fenti szakaszban használt jelen igeidő mára már helytelenné vált, a helyes a múlt igeidő használata. Mára csak a szomszédban lakó idős néni emlékszik vissza arra a képre, amikor vasárnaponként összegyűlt a család egy közös ebédre és ez jelentette a teljes napi programot (Pál et al., 2015).

VÁSÁRLÁSI SZOKÁSOK – A VÁLTOZÁSOK ELŐTT

Mintegy 50 évvel ezelőtt a szupermarketeknek csupán a 16%-a tartott nyitva az Egyesült Államokban vasárnaponként (Senser, 2003). A világ, a szokások, és a fogyasztók is

megváltoztak; a 30-50 évvel ezelőtti szokások - bármennyire is szeretnénk - nem térnek vissza, nem lehet visszaforgatni az idő és fejlődés kerekét. Mára az Egyesült Államokban a vasárnap számít a második legjelentősebb bevásárlási napnak, csupán a péntek vagy a szombat képes megelőzni azt. Korábban a katolikus egyház Chicagóban megpróbálta híveit egy plakát segítségével lebeszélni a vasárnapi bevásárlásról („Stop! Don't shop on Sunday!”), mely kísérlet sikertelennek bizonyult (Sensor, 2003). A fogyasztói szokások olyannyira megváltoztak, hogy Connor (2015) már egyenesen azokról az élményekről mesél írásában, melyeket a nagymamájával együtt szereztek a vasárnapi bevásárlások során. Nem csak a vásárlásról van szó, hanem a vasárnap szerzett vásárlási élményekről, a vásárlás közbeni beszélgetésekről.

A magyarországi viszonyok – természetesen – igazodtak a nemzetközi trendekhez. A Medián felmérése szerint 2007-ben a magyarok 37 százaléka ellenezte az üzletek, bevásárlóközpontok vasárnapi nyitva tartását, miközben 58 százalék nem értett egyet azzal, ha az üzletek, bevásárlóközpontok számára megtiltanák, hogy ekkor is nyitva tartsanak. Ez a vélemény elsősorban az akkori bevásárlási szokásokkal függött össze. 2007-ben az emberek 83 százaléka vásárolt legalábbis alkalmanként vasárnap is, sőt egyhatodik általában ekkorra időzítette a nagyobb vásárlásokat. Azok közül, akiknek a szokásait egyáltalán nem érintette volna a nyitva tartás megtiltása, a többség (73 százalék) egyetértett volna a korlátozással. Az alkalmi vasárnapi vásárlók körében azonban már csak 27 százalék volt ez az arány, igaz, csaknem minden tizedik (8 százalék) válaszába még azok közül is támogatta volna a vasárnapi zárva tartás kötelezővé tételét, akik egyébként éppen ekkor bonyolították le a nagybevásárlást (Medián, 2007). A Medián kutatásának alapjául egy 1200 fős minta szolgált. Az M.S. Concord 2011-es hasonló témakörben lefolytatott kutatása szerint a fogyasztóknak már már csak 54%-a ellenezte volna az üzletek vasárnapi zárva tartását. A Medián kutatásához képest mintegy

2%-ponttal emelkedett a vasárnapra ütemezett vásárlások aránya; a lakosság 18,5%-a vasárnapra ütemezte a nagybevásárlásokat 2011-ben. A tudatosan vasárnapra időzített vásárlások aránya a teljes sokaságon belül 37,8%-ot képviselt. A vasárnapi vásárlás gyakorlatilag nem kötődött össze más kikapcsolódási, szórakozási programmal (75%-uk kizárólag vásárolni ment ekkor). Jellegzetesen a vasárnapi bevásárlást a teljes család bonyolította le (38%), de a kizárólag apára és anyára háruló feladat is erőteljesen megjelent a válaszok között (31%). A vasárnapi vásárlások 69%-a valamely multinacionális üzletben bonyolódott le. Az eredmények alapjául egy 800 fős reprezentatív minta szolgált.

Látható, hogy a leírt kutatási eredmények csupán 4 éves eltéréssel készültek (2007 és 2011), de a vasárnapi vásárlás lehetőségének megítélése még ezen időszakban is mérhetően pozitív változáson esett keresztül.

Az Ipsos Zrt. 2015. március elején országos reprezentatív kutatást végzett a felnőtt magyar lakosság körében azzal kapcsolatban, hogy a *2014. évi CII. törvény a kiskereskedelmi szektorban történő vasárnapi munkavégzés tilalmáról* várhatóan milyen hatással lesz hétfévi tevékenységekre, beleértve a tervezett és nem tervezett bevásárlásokat. Fontos megjegyezni, hogy a kutatás a törvény életbe lépése előtt készült. **Az Ipsos (2015) felmérése szerint a magyar lakosság a vasárnapokat jellemzően otthon tölti, de közel negyedük a hét utolsó napjára ütemezte a törvény hatálybalépéséig az élelmiszer- és háztartási cikkek beszerzését. A felnőtt lakosság több mint kétharmada nem értett egyet a kötelező vasárnapi zárva tartással.** A megkérdezettek közel negyede, 22 százaléka vásárolt vasárnap élelmiszert vagy egyéb háztartási cikket, 12 százalékuk pedig ekkor nézelődött vagy vásárolt ruházati, lakberendezési vagy műszaki boltokban. Az aktív keresők körében több vasárnapi vevőt találtunk: közöttük 28 százalék volt a vasárnaponként élelmiszerboltokban vásárlók aránya, míg tartós fogyasztási cikketek

árusító üzleteket 15 százalékuk látogatta ilyenkor. Eltérést láthattunk ugyanakkor a lakóhely típusától függően is: a fővárosban élők mind élelmiszer, mind tartós cikk jellegű termékeket magasabb arányban szereztek be vasárnaponként, míg a községekben élők az átlagosnál kevésbé vásároltak ezekből.

Fenti 3 kutatás jól illusztrálja és alátámasztja azon fogyasztói szokás változását leíró jelenséget, hogy a fogyasztók számára a vasárnapi vásárlás nemhogy lassan, hanem sokkal inkább gyorsan megszokott jelenséggé vált, egyfajta elvárásnéként megfogalmazódva.

A 2014. évi CII. törvény a kiskereskedelmi szektorban történő vasárnapi munkavégzés tilalmáról előírásait figyelembe véve, néhány kivételtől eltekintve anyu, apu és a gyerekek már nem járják együtt a boltokat vasárnaponként. A kereskedelmi egységek ajtóin a „Zárva” felirat hirdeti számukra, hogy az üzletek nyitva tartását korlátozó törvény hatályba lépett, ezen a napon már nem kerülnek elő a bevásárló listák, ma nincs semmiféle akció, sem hűségpont beváltási lehetőség. A törvény rendelkezéseiből következően vasárnaponként kötelezően zárva tartanak a 200 m²-nél nagyobb üzletek, illetve azok a kisebb boltok, ahol nem a tulajdonos vagy családtagja dolgozik. Kivételt képeznek a gyógyszertárak, a vasúti és autóbusz-pályaudvarok, repülőterek területén üzemelő boltok, a piacok, a benzinkutak, a vendéglátóhelyek (szálláshelyek, kávézók, éttermek), az idegenforgalmilag frekventált területen található üzletek, a fürdők, múzeumok színházak területén működő üzletek, valamint a pékségek és a virágboltok.

Anyag és módszertan

Fenti okfejtésből kiderül, hogy a vasárnapi bevásárlás lehetősége a fogyasztók számára igen komoly jelentőséggel bír, illetve birt. De mit gondoltak *előzetesen* a fogyasztók, milyen hatással lesz életükre, vásárlási szokásaikra a vasárnapi zárva tartást elrendelő törvény; mi történik velük 2015. március 15-e után?

A kérdés megválaszolása érdekében egy előzetes online kérdőíves kutatásra került sor 2015. március 6-a és március 14-e között, 1562 fő bevonásával. A felmérés célja volt megvizsgálni, hogy a törvény hatályba lépése előtt milyenek a fogyasztói attitűdök, hogyan vélekednek a fogyasztók arról, hogyan változtatja meg vásárlási szokásaikat, életüket az üzletek hétfégi zárva tartása. Az online kutatás módszertanából következően a kutatás nem reprezentatív, a kérdőívet bárki kitölthette, előzetes szelekciót nem alkalmaztam. A kitöltők 73%-a nő volt, 27%-a férfi, mely arány igazodik a kérdőív témájához. A kitöltők jellemzően a 15-29 éves (67%) és a 30-49 korosztályból (26%) kerültek ki. A mintába kerülők átlagos életkora 29,02 év volt. A kitöltőink között a fővárosi (36%), a megyeszékhelyen (16%) és a városi lakók (36%) is megtalálhatók voltak. A megkérdezettek mindegyikétől kértem, hogy adja meg e-mail címét.

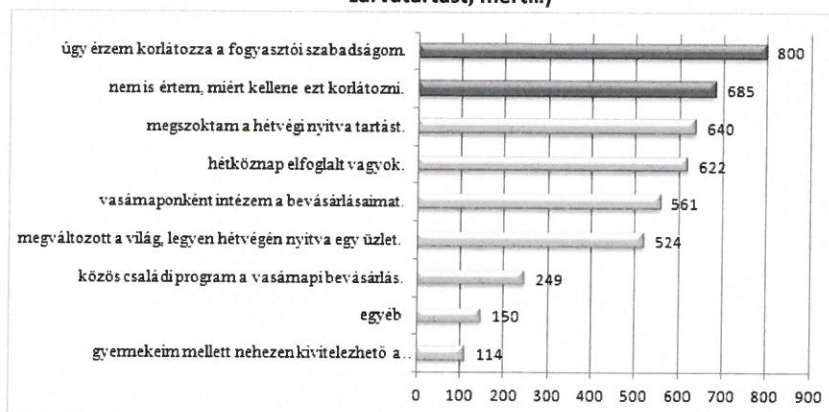
A kutatás azonban nem zárult le csupán egyetlen darab online kérdőíves felméréssel. Azt feltételeztem, hogy nem kizárt az, hogy az előzetesen támogatók véleménye a tapasztalatok függvényében negatív irányt fog venni, ahogyan az sem kizárt, hogy az előzetesen elutasítók kis átszervezéssel, tapasztalattal és némi idő elteltével már nem fogják negatívan értékelni a törvény következményeit. Egy munkanap utáni rövid kitérővel elintézve a bevásárlást, máris szabaddá tették az egész hétfégét, vagyis a negatív várakozás alaptalannak bizonyulhatott. A vélemények változhatnak, a tapasztalatok formálhatják a prekonceptiókat, attitűdöket. Ennek érdekében *a kutatást a törvény hatályba lépését követően megismételtem* azon 801 fő megkérdezett körében, akik e-mail címüket megadták véleményváltozásuk nyomon követhetősége érdekében. A kutatás ezen második körében 330 fő vett részt. A kérdőív második körös kitöltésére 2015. május 4. és 2015. május 28. között volt lehetőség. Az összehasonlíthatóság biztosítása érdekében a kérdőív változatlan volt (tendenciavizsgálat).

PREKONCEPCIÓK A TÖRVÉNY HATÁLYBA LÉPÉSE ELŐTT – ELSŐ FELMÉRÉS

Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a megkérdezettek 72%-a ellenezte, hogy vasárnaponként az üzletek zárva tartanak, 21%-a semleges a kérdést illetően és csupán a

megkérdezettek 7%-a örült a változásnak. A törvény visszavonásával a megkérdezettek 84%-a értett volna egyet. Ennek oka vélhetően abban keresendő, hogy napjainkra a vásárlási szokások megváltoztak.

1. ábra: A vasárnapi zárva tartással kapcsolatos ellenérvek (Ellenzem a vasárnapi zárva tartást, mert...)

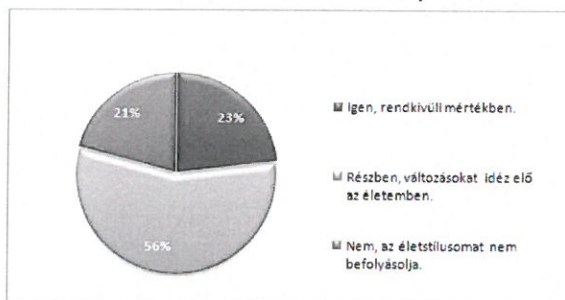
*az összes említések száma főben kifejezve

Forrás: Saját kutatás, 2015.

A vásárlók 32%-a nyilatkozott úgy, hogy jellemzően a nagybevásárlásokat részesíti előnyben, melyet hétvégente, leginkább vasárnap bonyolít le. Ebből következően a rendelkezés életbe lépése a vásárlóknak mintegy harmadát érintené érzékenyen, élesen beleavatkozva vásárlási szokásaikba. A jellemzően szombaton vásárlók aránya elérte a 14%-ot. A vasárnapról áttérülő forgalom

bizonyosan az ő vásárlási szokásaikra is hatással lett. A kérdőívben kértem a vásárlókat, hogy a törvény szükségességét próbálják megindokolni. Az előre definiált alternatívák közül a legnépszerűbb válaszlehetőség az volt - melyet a fogyasztók 30%-a jelölt meg - hogy tulajdonképpen egyetlen érvet sem tud bevetni a törvény szükségességének alátámasztása érdekében felvonultatni (1. ábra).

2. ábra: A vasárnapi zárva tartással kapcsolatos ellenérvek (Nehézséget okoz az Ön életvitelében ezen változás bevezetése?)

Forrás: Saját kutatás, 2015.

Előzetesen a fogyasztók mintegy 80%-a nyilatkozott úgy, hogy a törvény hatályba lépése kisebb- nagyobb (23% - 56%) változásokat fog előidézni az életében (2. ábra).

A megkérdezett fogyasztók markáns véleményeket fogalmaztak meg az alábbi kérdésekben:

- 63% nyilatkozott úgy, hogy a vasárnapi zárva tartás kényelmetlenséget fog okozni az életében. 72% vélte úgy, hogy a korlátozás, miszerint a hétvégi bevásárlás csak a szombati napra fog korlátozódni, kisebb-nagyobb gondokat fog okozni az életében,
- 64% gondolta úgy, hogy a vasárnapi zárva tartás következtében az üzletek hétköznapi terheltsége nőni fog, ami számára hosszabb sorban állást fog jelenteni. Tényszerű veszélynek látja a megkérdezettek 42%-a a bolti alkalmazottak elbocsátását. Ezen veszélyt az egyértelműen elutasítók aránya csupán 24%.
- a megkérdezetteknek 16%-a vélte úgy, hogy a vasárnapi zárva tartás következményeként a hét utolsó napját otthon töltheti. A megkérdezettek 40%-a gondolta úgy, hogy a vasárnapi zárva tartás a családdal eltöltött idő alakulását a legkisebb mértékben sem befolyásolja majd. 29% esetlegesen kis mértékű pozitív hatásról számolt be előzetesen.
- a megkérdezettek 80%-a utasította el azon feltételezésünket, miszerint a vasárnapi zárva tartás következményeként a hónap végére a családi kasszában több pénz fog majd maradni.

A kutatómunka során mélyebb elemzéseket is végeztem (klaszteranalízis, diszkriminanciaanalízis) a vasárnapi zárva tartással, mint komplex jelenséggel kapcsolatos fogyasztói attitűdök mérése kapcsán. Ezek eredményeként 2 olyan szegmentum látszott körvonalazódni, amely kisebb- (7,8%) vagy nagyobb (18,0%) mértékben szimpatizál a vasárnapi zárva

tartással, mint jelenséggel. Azonban a csoportok véleménye koránt sem olyan homogén, mint az elvárható lenne. Bizonyos rész kérdésekkel egyetértenek, bizonyos állításokkal szimpatizálnak a szegmens tagjai, de az attitűd foka és intenzitása nem tanúskodik egyöntetűségről; a válaszok meglehetősen szórnak. További 2 szegmentum alkotja az ellenzők táborát, akiknek véleménye nagyon hasonló és meglehetősen homogén. A mélyebb statisztikai elemzések és a szegmentáció is alátámasztotta, hogy az elutasítók tábora (kb. 75%) jelentős többségben volt a támogatók ellenében.

A kutatás eredményeit figyelembe véve megállapítható, hogy a fogyasztókat igenis érzékenyen érinti a vasárnapi vásárlási lehetőség megvonása. A fogyasztók egy része könnyen, más része nehezebben, de kénytelen lesz/lett áttervezni a heti bevásárlásait. Akár ellenzik, akár támogatják a jogszabályi intézkedést, be kell állniuk a kasszasorba hétköznapi és/vagy szombaton. A vásárlók főleg eleinte türelmetlenebbek lesznek/voltak és gyakran fogják okolni a bolti alkalmazottakat a hosszabban kígyózó sorok miatt a kasszáknál, annak ellenére, hogy a fő problémát sokkal inkább a vasárnapi zárva tartás okozhatja majd.

ATTITŪDOK A TÖRVÉNY HATÁLYBA LÉPÉSE UTÁN – MÁSODIK FELMÉRÉS

A feltételezés, miszerint az attitűdök változni fognak a vasárnapi zárva tartás megítélése kapcsán, helyesnek bizonyult. Az attitűdök változásának iránya a törvény következményeinek megtapasztalásával nem pozitív, hanem negatívan módosult. A kutatás második körében a fogyasztóknak már 80,2%-a nyilatkozott úgy, hogy a vasárnapi zárva tartást ellenzi, az egyszerűen felháborítja. A támogatók köre mindösszesen 3%-ra zsugorodott.

A vasárnapi zárva tartás ellenzők táborában a leggyakrabban említett kifogások a következők voltak: „hétköznapi elfoglalt vagyok – 52,8%, „megszoktam a hétvégi nyitva tartást” – 63,5%, „nem is értem, miért kell ezt korlátozni” –

57,4%, „megváltozott a világ, legyen nyitva hétvégén egy üzlet” – 53,9%.

A tapasztalatok következtében a megkérdezettek 91,5%-a támogatná a törvény visszavonását. A legfőbb okok között említették a megkérdezettek a szombaton feltorlódtott sorokat, a vasárnapi beszerzések korlátozott mivoltát, a sorban állási idő növekedését. Egyértelműen és markánsan elutasították a megkérdezettek azon feltételezéseket, miszerint a vasárnapi zárva tartás következményeként hó végén több pénze maradna a családnak, illetve azt is, hogy ennek következtében növekedne a családdal töltött időtartam. A válaszok alapján a családdal töltött idő változatlan, mint ahogyan a hó végén rendelkezésre álló jövedelem is. A vasárnapi zárva tartás nem befolyásolja ezen tényezőket a megkérdezettek szerint. A törvény szükségességének indoklása kapcsán továbbra is a leggyakoribb válasz az volt, hogy a megkérdezett nem tudná megmagyarázni, hogy miért van szükség a törvényre (39,5%).

A tapasztalatokból következően a megkérdezetteknek már csak a 34,9%-a látta tényszerű veszélynek a bolti alkalmazottak elbocsátását. Ezen veszélyt az egyértelműen elutasítók aránya 21%-ra csökkent.

A második felmérés eredményeiből összességében megállapíthatjuk, hogy az attitűdökben pozitív irányú változás nem történt, a fogyasztók továbbra is negatívan értékelik a vásárlási szokásokat adminisztratív úton korlátozó hatósági előírást.

ÖSSZEFOGLALÁS

A vasárnapi zárva tartást szabályozó törvény folyamatosan napirenden lévő téma, mint ahogyan az is, hogy az a vásárlási szokásokat hogyan és milyen módon befolyásolja. Nem elhanyagolható a kereskedők vélt vagy valós jövedelem kiesése, különösen az üdülő övezetekben. Szintén számottevő és jelentős a fogyasztók ellenállása az ellen a jelenség ellen, hogy a vasárnapi bevásárlásról lemondani kénytelenek. A változások folyamatosak a törvényben, valószínűsíthetően a jogszabály enyhítésére lesz szükség. A fogyasztói elvárás a fenti kutatási eredményekből tisztán és jól kivehető. Kijelenthető, hogy a kereskedelemben dolgozók szabadidejének védelme, a pihenési lehetőségeik szem előtt tartása és a fogyasztók vasárnapi nyitva tartás iránti vágyának kielégítése egyidejűleg nem valósítható meg. Egy dolog bizonyos, fogyasztói elvárások ide vagy oda, a vasárnapi családi bevásárlás jelenleg – a kivételektől eltekintve – a múlté.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1] 2014. évi CII. törvény a kiskereskedelmi szektorban történő vasárnapi munkavégzés tilalmáról
- [2] Connor, Carol (2015): Sunday shopping, School Library Journal. May2015, Vol. 61 Issue 5, ISSN:0362-8930, p. 83.
- [3] Ipsos (2015): A lakosság kétharmada ellenzi a vasárnapi zárva tartást, 2015. március 13., http://hvg.hu/vallalat_vezeto/20150313_Ipsos_A_lakosság_ketharmada_ellenzi_a_vas, Letöltve: 2015. október 2.
- [4] Medián (2007): A többség vásárol vasárnap, Felmérés a vasárnapi nyitva tartásról, 2007. szeptember 11., <http://www.median.hu/object.782e19ac-7bbe-4915-acf4-c1f524231921.ivy>, Letöltve: 2015. október 2.
- [5] Pál Nóra Laura, Rékási Regina, Szűcs Róbert Sándor (2015): Szomorú vasárnap – “Az üzlet márpediglen legyen nyitva vasárnap – fogyasztói megkérdezés”, BrandTrend, Márka Hírek, 2015.03.21., <http://brandtrend.hu/kutatas/2015/03/21/szomoru-vasarnap>
- [6] Senser, Robert A. (2003): The delight of Sunday, America Press, 1/6/2003, Vol. 188 Issue 1, ISSN:0002-7049, p. 21-23.